

Lietuvos teisėjų parengimas praktiniam vertybių realizavimui

Žaneta Navickienė

*Mykolo Romerio universitetas
Putvinskio g. 70, LT-44211 Kaunas*

DOI:10.13165/VPA-18-17-4-11

Anotacija. *Aksiologijoje analizuojant vertybių integralumą, pabrėžiama jų ugdymoji paskirtis įvairiose profesinėse srityse. Pastaruoju metu moksliniuose disputuose išryškinama dilema dėl praktinio vertybių realizavimo įvairiose srityse, taip pat ir viešojo administravimo sektoriuje. Teisėjo profesijai kaip tik būtinas aukštas vertybių integralumo lygmuo. Šiai profesijai keliami aukšti kvalifikaciniai reikalavimai, taip pat numatyta ypatinga kompetencija ir reikalavimai puoselėti pamatines vertybes. Atlikta mokslinių šaltinių analizė parodė, jog pasigendama išsamesnių mokslinių tyrimų, susijusių su praktine šių vertybių transformacija teisėjo veikloje; edukacinių įrankių, kurie galėtų padėti teisėjui konstruktyviai pasirengti realizuojant pamatines vertybes praktikoje, visuminio suvokimo ir conceptualizavimo. Todėl šiuo tyrimu siekiama išanalizuoti teisėjų mokymo diskursą, kaip pagrindinį edukacinį įrankį pasirengti praktiškai realizuoti vertybes teisėjo veikloje. Straipsnyje apžvelgiami Lietuvos teisėjų etikos mokymai bendrame pasaulio kontekste įvertinant ir profesinės etikos disciplinos svarbą Lietuvos aukštojo mokslo kontekste – teisės studijų programose. Taip pat analizuojant teisėjų etikos mokymų turinį ir ypatumus, išryškinama taikomosios etikos įtaka ruošiantis praktinei teisėjo veiklai, ir jau dirbant teisėju.*

Raktažodžiai: *aksiologija, mokymai, profesinė etika, teisėjas, ugdymas, vertybės.*

Keywords: *Axiology, education, judge, professional ethics, training, values.*

Įvadas

Vertybių integralumo tyrimo objektas orientuotas į teorinę vertybių apibrėžtį išskiriant ir pagrindžiant, kas žmogui yra vertinga. Paskutiniu metu akcentuojant vertybių integralumą išryškintas siekis pabrėžti ugdomąją jų paskirtį įvairiose

sirtyse. Yra keletas tikslinių integralumo reikšmių. Aiškinant vertybių integralumą, vartosime vieną iš jų, teigiančių, jog „bendriausia prasme socialinio gyvenimo kontekstuose integralumas reiškia (žmogaus ar organizacijos) gebėjimą susieti žodį ir veiksmą, įsipareigojimą institucinėms vertybėms ir atitinkamą elgesį, atsakingą praktinę veiklą“ (Vasiljevienė, Jakimenko, 2012, p. 1039). Vertybės akcentuojamos kaip įvairių mokslų: filosofijos, viešojo administravimo, psichologijos, sociologijos, pedagogikos tyrimo objektas, todėl svarbu išanalizuoti vertybes kaip integruotą reiškinį, išskirti jų sampratą ir ugdomąją paskirtį (Vasiliauskas, 2005, p. 9). Pastaruoju metu moksliniuose disputuose išryškinama dilema dėl praktinio vertybių realizavimo, taigi, bandoma įprasminti praktinę vertybių integralumo raišką. Anot V. Targamadzės, „nė viename tyrime neteko aptikti, kad vertybės būtų nagrinėjamos ne tik teoriniu požiūriu, – Lietuvoje įvairių sričių atstovų (filosofų, edukologų, sociologų, politologų, kultūrologų ir pan.) klausiama apie jų vertybių sampratą ir reikšmę“ (Targamadzė, 2017, p. 106). Taip pat J. Palidaukaitė, analizuodama Lietuvos viešojo sektoriaus profesinių kodeksų ypatumus, teigė, jog ateityje būtinas integralus šios temos plėtojimas, bandant pažvelgti į profesinės etikos daromą poveikį darbuotojų veiklai, organizacijos kultūrai, bendram profesijos ar institucijos įvaizdžiui (Palidaukaitė, 2010, p. 32). Minėtos mokslinės diskusijos įprasmino šio naujo tyrimo poreikį: kaip teisėjo veikloje yra pasirengiama ir priartėjama prie konkrečios vertybių paskirties. Pamatinių vertybių identifikavimas sudaro prielaidas etiško elgesio formavimuisi, yra tam tikras informantas, todėl praktinis jų realizavimas užtikrina pamatuoto realaus etiško elgesio modelio kūrimą tam tikroje veikloje. Išskirtinos šios galimos vertybių realizavimo praktikoje dimensijos: ugdymo metu; tikslinant ir (ar) detalizuojant teisinio reguliavimo nuostatas; interpretuojant pačias vertybes, konkrečių nuostatų taikymo praktikoje metu¹ ir pan. Teisėjo parengties praktiniam vertybių realizavimui dimensija bus analizuojama per ugdymo turinį ir jo ypatumus.

Teisėjo profesijai keliami ne tik aukšti kvalifikaciniai reikalavimai, bet ir būtinas aukštas vertybių integralumo lygmuo. Teismų veiklos sistemoje ypatingas dėmesys skiriamas sąmoningam vertybių puoselėjimui, taip sustvirtinant kuo atviresnę teismų ir visuomenės jungtį. Pasiremiant ir plėtojant R. Vasiliausko mintį, jog „vertybės – svarbus individų pozicijos formavimo ir jų elgesio orientavimo veiksnys“ (Vasiliauskas, 2005, p. 16), teisėjo veikloje vertybės lemia jo kuriamo elgesio modelį. Teisėjų etikos kodeksas įtvirtina pamatinius teisėjo elgesio principus. J. Palidaukaitė, analizuodama viešojo sektoriaus profesinės etikos kodeksus, kaip tik išvelgė naujų mokslinių tyrimų perspektyvą ateityje, kad aktualu būtų įvertinti atskirų institucijų gebėjimą įgyvendinti šiuos dokumentus (Palidaukaitė, 2010, p. 32), todėl aktualu, kaip teisėjų profesinėje veikloje pasirengiama etikos nuostatų taikymui: kokios galimos priemonės ir būdai, padėsiantys teisėjui praktiškai pasirengti realizuoti tokius principus savo veikloje.

1 Teisėjų etikos ir drausmės komisija atlieka svarbų vaidmenį realizuojant konkrečių etikos nuostatų taikymo praktikoje dimensiją: priima sprendimus dėl galimų teisėjų etiško elgesio pažeidimų iškeliant drausmės bylą arba atsisakant išskirti drausmės bylą.

Vertybių sampratos vaidmuo konkrečioje veikloje ir vertybinė teisėjo veiklos sistema nėra naujos temos – aktualios ir analizuotos ne vieną kartą įvairiais moksliniais tematiniais pūjūvais. Įvairias vertybių dimensijas tyrinėjo Lietuvos mokslininkai: J. Palidaskaitė, R. Didžiulienė, V. Targamadžė, R. Vasiliauskas, V. Aramavičiūtė, A. Jokubaitis. Taikomosios etikos klausimus gvildeno Č. Kalenda. Teisėjo vertybių sistemą, asmenines savybes teisėjo profesionalumo raiškoje, teisėjų ugdymo klausimus analizavo R. Brazienė ir Ž. Budzienė, Ž. Navickienė ir D. Žiemelis, teisėjų mokymo poreikį neatsiejant nuo konkrečių teisėjo darbinės veiklos aktualijų nagrinėjo ir kiti autoriai. Nemažai teisėjo, kaip teisininko, vertybių aktualizavimo galima atrasti ir T. Berkmano ir bendraautorių monografijoje, taip pat J. Kiršienės mokslo darbuose, kuriuose nagrinėjamos teisininkų profesijos raiškos. Analizuojant Teisėjų etikos ir drausmės komisijos sprendimus, Ž. Navickienė naujai pristatė praktinės teisėjų etikos principų raišką.

Pastaruju metu įvairiausiose užsienio šalyse šiuos klausimus nagrinėjo daugelis mokslininkų: Abdalrazak Alsheban, R. W. Whitecross, L. Bañada-Hirèche ir G. Garmilis, S. Gerst ir G. Hess, D. L. Rhode, A. R. Reeves. Pabrėžtina, jog teisėjų etikos mokymo aktualizavimas jau ir prieš kelis dešimtmečius įvairiose pasaulio valstybėse nagrinėjamas J. E. Moliterno, J. Sharman, H. T. Markey, S. M. Simon ir M. S. Landsman, V. R. Payant ir kitų. Tad teisėjų profesija ir vertybės nėra nauja tema. Tačiau pasigendama vertybių integralumo variacijos, o būtent – praktinės vertybių transformacijos teisėjo veikloje, vertybių ir teisėjo veiklos jungties analizės ruošiantis teisėjui konstruktyviai realizuoti pamatines vertybes praktikoje, konceptualizavimo. Todėl šio tyrimo tikslas – išanalizuoti Lietuvos teisėjų mokymo diskursą kaip pagrindinį edukacinį įrankį pasirengti praktiškai realizuoti vertybes teisėjo veikloje, o tyrimo objektas nukreiptas į būsimų (studijuojančių teisę) ir jau dirbančių teisėjų etikos mokymų turinį.

Straipsnio tikslui pasiekti panaudoti šie teoriniai ir empiriniai tyrimo metodai: aprašomasis-lyginamasis, analitinis-kritinis, dokumentų turinio ir mokslinės literatūros analizės metodai. Taikant aprašomąjį-lyginamąjį, palyginimo, taip pat dokumentų turinio ir mokslinės literatūros analizės metodus, išanalizuotas skirtingų Lietuvos aukštųjų mokyklų, ruošiančių teisininkus, septynių studijų programų turinys siekiant įvertinti profesinės etikos disciplinos svarbą; taip pat pretendentų į teisėjus egzaminų programa, 2017–2018 metų Lietuvos teisėjų mokymo programos ir jų turinys; įvertinamas su teisėjo etika susijusių temų turinys. Analitinio-kritinio ir dokumentų turinio analizės metodais išanalizuoti teisės aktai, reglamentuojantys teisės studijų ir teisėjų mokymo procesą, ir pateikiami apibendrinimai dėl teisėjų etikos mokymų vietos viso teisėjų ugdymo proceso kontekste ir įtakos praktinei veiklai.

Lietuvos teisėjų etikos mokymų apžvalga bendrame pasaulio kontekste

Bangaloro teisėjų elgesio įtvirtintuose principuose numatyta kompetencija ir orumas kaip viena iš pamatinių vertybių: „teisėjas turi imtis pagrįstų veiksmų iš-

saugoti ir pagerinti savo žinias, įgūdžius ir asmenines savybes, būtinas teisėjo pareigų vykdymui, pasinaudodamas mokymais ir kitomis galimybėmis, kurios turėtų būti prieinamos teisėjams ir kontroliuojamos teismų institucijų“ (Bangaloro teisėjų elgesio principai, 2002). Lietuva, kaip ir daugelis šalių, teisėjų etikos kodeksuose įtvirtinta kompetencijos principą, šias nuostatas yra įtraukusi į Teisėjų etikos kodeksą. Lietuvos Respublikos teisėjų etikos kodekso 5 straipsnyje įtvirtintas profesinės kvalifikacijos kėlimo principas realizuojamas per organizuojamus mokymus stiprinant ne tik profesinę ir specialiąją teisėjų kompetenciją, bet ir ugdant bendruosius gebėjimus, asmenines savybes, motyvaciją ir praktiškai vykdant mokymus teisme. Pastaruoju metu Lietuvos mokslinėje literatūroje nuolat akcentuojama, jog praktinėje teisėjų veikloje labai svarbu nuolat skirti dėmesio konkrečioms tiksliniams mokymams, susiejant juos su šia veikla (Nekrošius ir bendraautorai, 2016, p. 7–15). Kaip pabrėžia V. Smalskys, „viešojo sektoriaus praktinė veikla ir mokymas rengimo ir kvalifikacijos kėlimo įstaigose (universitete, kursuose) turėtų būti labiau integruoti vienas su kitu“ (Smalskys, 2011, p. 280). Taigi, paskutiniųjų metų mokslininkų išvalgose, atsižvelgiant į praktikos poreikius, pabrėžiamas integralių sisteminių ir permanentinių mokymų organizavimas tarpusavyje susiejant tiek studijų, tiek ir tolesnių mokymų turinį su praktine veikla.

Analizuojant užsienio šalių praktiką, pastebima, kad teisėjų etikos mokymų aktualijos nėra nauja tema. Stipri tokių mokymų koncepcija susiformavusi tose šalyse, kur teisėjų etikos kodeksai priimti labai seniai ir teisėjų elgesio organizacijos (komisijos) turi nemažą patirtį nagrinėjant teisėjų etikos klausimus. Tokių etikos mokymų poreikis buvo formuojamas kartu su kuriamais teisės aktais ir turi stiprias tradicijas. Pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose (Sharman, 1996) pirmą kartą dar 1924 metais standartizuoti teisėjų elgesio kanonai, kurie 1972 metais peržiūrėti ir įtvirtinti kaip teisėjų elgesio kodekso formatai (Sharman, 1996). Turint mintyje tai, kad pirmoji teisėjų elgesio organizacija įkurta 1960 metais Kalifornijoje, formavosi ilgos teisėjų mokymų tradicijos profesinės etikos srityje.

Analizuojant užsienio šalių praktiką, taip pat pastebimi skirtingi mokymo ir ugdymo formatai. Pavyzdžiui, kai kuriose šalyse parengtos kelių dienų trukmės (nuo 2 iki 8 sesijų) bendrosios mokymo programos (angl. k. *training curriculum*). Jose numatyti teisėjo elgesio tiek nacionaliniai, tiek tarptautiniai teisinio reguliavimo ypatumai, taip pat analizuojami atskirų teisėjų etikos principų ir vertybių turinys, praktiniai etikos klausimai ar atskirai analizuojamos aktualijos pradėjusiems dirbti teisėjams. Kitose šalyse, pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose, paprastai teisėjų etikos klausimai inkorporuoti į kelias mokymo programas, ir tokie klausimai nagrinėjami kaip sudėtinė aktualių mokymų dalis (Sharman, 1996). Tai rodo, jog tiek seniau, tiek ir pastaraisiais metais teisėjų mokymai etikos srityje išliko labai aktuali ir daug dėmesio sulaukianti teisėjų edukacijos sritis. Ankstesni tyrimai šioje srityje mokslininkams leido konstatuoti, jog jau dirbantiems teisėjams mokymų metu svarbūs praktiniai etikos sprendimo būdai ar įvairūs diskusiniai forumai (Markey, 1994, p. 654); taip pat būtini reguliarūs teisėjų etikos mokymai, apsaugantys teisėjus nuo „etikos spąstų“

(Markey, 1994, p. 656). Šiuo metu atskirose šalyse pabrėžiamas teisėjų etikos mokymų tęstinumo poreikis: atlikto grįžtamojo ryšio kontekste kokybinio mokymų vertinimo metu teisėjai, dalyvavę mokymuose, pažymėjo etikos mokymų svarbą ir poreikį organizuoti tokius mokymus ateityje. Pabrėžiamas ir teisėjų savarankiškos sąviugdos formatas: savarankiškai patiems analizuoti ir sąmoningai taikyti etikos nuostatas.

Analizuojant teisėjų etikos mokymų vietą visų teisėjo mokymų sistemoje, vertėtų identifikuoti atskaitos tašką, parodantį profesinės etikos mokymų pradžią ir realijas. Mokslininkų tyrimai rodo, jog etikos dimensijos suvokimas turėtų apimti įvairias grandis: etikos disciplinų įtraukimą į studijų programas, literatūros etikos sklaidą, aiškų valstybės etikos strategijos kūrimą (Palidauškaitė ir Didžiulienė, 2002, p. 61–66). Todėl profesinė etikos studijos svarbios ir būsimam teisininkui, nors sutiktina, jog tai jokia būdu nėra vienintelė priemonė ugdyti asmens vertybines nuostatas (Kiršienė ir Szymanski, 2012, p. 1327–1342). Kita vertus, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, apibrėždamas teisėjų kvalifikacinius reikalavimus, pažymėjo, jog „universitetiniam išsilavinimui yra būdinga ne tik žinių gausa, bet ir platumas bei fundamentalumas, nes universitetinį išsilavinimą turintys asmenys įgyja papildomų ir universalių žinių, kurių reikia priimant atsakingus sprendimus įvairiose gyvenimo srityse“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas, 2008). Iš to seka išvada, jog tiek erudicija, išsilavinimas, studijų metu įgytos fundamentalios žinios formuoja asmens pasaulėžiūrą ir vertybinių nuostatų pripažinimo ir puoselėjimo lygį.

Tyrimo metu buvo išanalizuotos septynios teisės studijų programos². Šių Lietuvos teisės studijų programų turinio analizė rodo, jog būsimieji teisininkai, taigi ir teisėjai, studijų metu mokosi profesinės etikos pagrindų, tačiau šis dalykas studijuojamas ne visose teisės studijų programose (žr. 1 lentelę). Plačiausiai profesinės etikos raiškos nagrinėjamos keturiose studijų programose: 1. Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Teisės vientisųjų studijų programoje; 2. Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės ir policijos veiklos bakalauro studijų programoje; 3. Vytauto

2. Plačiau žr. Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Teisės bakalauro studijų programa. [žiūrėta 2017-06-23]. Prieiga internetu: https://stdb.mruni.eu/studiju_programos_aprasas.php?id=8352&l=lt. Taip pat žr. Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Teisės ir valdymo bakalauro studijų programa. [žiūrėta 2017-06-23]. Prieiga internetu: https://stdb.mruni.eu/studiju_programos_aprasas.php?id=8390&l=lt. Taip pat žr. Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės ir policijos veiklos bakalauro studijų programa. [žiūrėta 2017-06-23]. Prieiga internetu: https://stdb.mruni.eu/studiju_programos_aprasas.php?id=9763&l=lt. Taip pat žr. Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Teisės ir ikiteisminio proceso bakalauro studijų programa. [žiūrėta 2017-06-23]. Prieiga internetu: https://stdb.mruni.eu/studiju_programos_aprasas.php?id=9820&l=lt. Taip pat žr. Vilniaus universiteto Teisės fakulteto teisės vientisųjų studijų programa. [žiūrėta 2017-06-23]. Prieiga internetu: http://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2016/06/Dieniniu-st.-programa-2016-m.-srautas_2017-04-04i.pdf. Taip pat žr. Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto Teisės ir finansų bakalauro studijų programa. [žiūrėta 2017-06-23]. Prieiga internetu: <http://teise.vdu.lt/studiju-programos/?lt/study/program/show/243>. Taip pat žr. Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto teisės vientisųjų studijų programa. [žiūrėta 2017-06-23]. Prieiga internetu: <http://teise.vdu.lt/studiju-programos/?lt/study/program/show/150>.

Didžiojo universiteto Teisės fakulteto Teisės ir finansų bakalauro studijų programoje; 4. Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto Teisės vientisųjų studijų programoje.

Pirmoje jų skiriama dėmesio pagrindinėms teisininko profesijoms ir joms keliamiems etikos reikalavimams. Antroje analizuojami tokie klausimai kaip profesinė etika kaip etikos mokslo dalis, etikos teorijos, profesinės etikos uždaviniai ir funkcijos, valstybės tarnautojų etikos problemos. Taip pat daug dėmesio skiriama policijos profesinės etikos nuostatoms. Trečiojoje ir ketvirtojoje studijų programose (studijų dalykas „Teisininkų etika“) nagrinėjami tokie klausimai kaip teisininkų etikos reguliavimas, atskirų teisininkų kategorijų – teisėjų, advokatų, prokurorų, notarų, antstolių – etikos taisyklės. Kitose teisės studijų programose kai kurie vertybių klausimai fragmentiškai nagrinėjami filosofijos disciplinos turinyje. Pavyzdžiui, Teisės ir ikiteisminio proceso bakalauro studijų programoje nagrinėjama vertybių problema (skirta 15 akad. val., iš jų 10 akad. val. savarankiškomis studijoms).

1 lentelė. Profesinės etikos studijavimas įvairių teisės bakalauro studijų programų kontekste (sudaryta autorės, šaltinis – universitetų informacija apie studijų programas).

Studijų programos	Studijų pakopa	Profesinė (teisininko) etika	Semestras	Kreditai	Filosofija	Semestras	Kreditai
Teisė (MRU)	Bakalauro	ne	-	-	taip	3	3
Teisė ir valdymas(MRU)	Bakalauro	ne	-	-	taip	3	3
Teisė ir policijos veikla (MRU)	Bakalauro	taip	2	4	taip ^{xx}	1	3
Teisė ir ikiteisminis procesas (MRU)	Bakalauro	ne	-	-	taip	2	6
Teisė (VU)	Vientisiosios	yra ^x	1	3			
Teisė ir finansai (VDU)	Bakalauro	yra	5	4	-	-	-
Teisė (VDU)	Vientisiosios	yra	5	4	taip ^{xxx}	8	4

^x- studijų dalykas „Teisininko profesija“

^{xx}- studijų dalykas „Filosofija ir mokslo metodologija“

^{xxx}- studijų dalykas „Teisės filosofija: teisingumas, visuomenė, ekonomika“

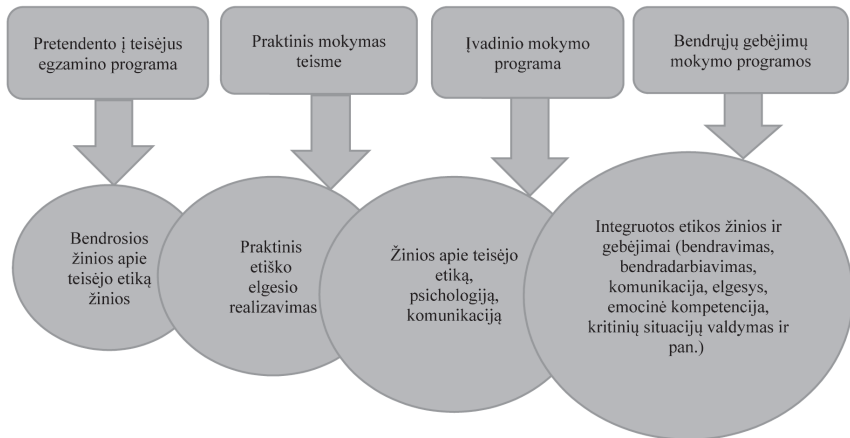
Taigi, rengiant būsimus teisininkus profesinės etikos kontekste vyrauja dvi kryptys. Kai kuriose teisės studijų programose iš principo visiškai nėra jokių edukacinių įrankių (arba jie labai silpni), padedančių pasiruošti praktiškai realizuoti vertybes būsimame darbe – teisėjo, advokato, prokuroro, notaro, ikiteisminio tyrimo pareigūno (tyrėjo) ir kt. teisininkų veikloje. Kitose jau minėtose teisės studijų programose suformuotas fundamentinis profesinės etikos žinių bagažas, pristatantis tiek teisi-

ninko bendrai, tiek atskirų kategorijų profesinės etikos principus, taip būsimam teisininkui palengvinantis pasiruošimą praktiškai realizuoti vertybes ateities veikloje. Taigi, rengiant būsimą teisininką (taip pat ir teisėją) svarbu suformuoti conceptualius edukacinius teorinius ir praktinius profesinės etikos pagrindus, kad pradėjęs dirbti teisėjas nesiremtų vien tik empiriniu savo paties suvokimu ir gyvenimišku patyrimu apie pamatines vertybes. Užsienio šalių praktika rodo, jog jau seniai profesinės etikos disciplina yra integrali, apimanti tiek teorinius profesinės etikos pagrindus, tiek praktinius aspektus siekiant formuoti būsimo teisininko vertybinius požiūrius, jo kritinį mąstymą apie praktinį vertybių taikymą (Moliterno, 1996, p. 278). Taigi, iš principo pripažįstama, jog dar teisės studijose privaloma pradėti formuoti tokį būsimo veiklos modelį, kuris pasižymėtų profesinės etikos integralumu. Užsienio šalių mokslininkai taip pat laikosi pozicijos, jog profesinės etikos studijavimas rengiant būsimus teisininkus yra aktualus, todėl profesinės etikos discipliną būtina įtraukti į teisės studijų programas (Whitecross, 2016, p. 23; Gerst, Hess, 2009, p. 513–594). Todėl siūlytina profesinės etikos disciplina visose teisininkus rengiančiose studijų programose.

Kaip matyti iš teisėjų mokymo programų turinio, teisėjas nemokomas fundamentalių profesinės etikos pagrindų. Matyt, daroma prielaida, jog tai būtų aukštojo mokslo studijų etikos disciplinos dalykas rengiant būsimus teisininkus. Be to, kaip teigiama mokslo darbuose, asmens bendras išsimokslinimas bei erudicija taip pat lemia vertybinių nuostatų suvokimą (Kiršienė ir Szymanski, 2012, p. 1327–1342). Tad tęstinis teisėjų mokymas – kryptingas ir tęstinis procesas, kuriuo siekiama užtikrinti Lietuvos teisinės sistemos poreikius atitinkantį kokybišką teisėjų apmokymą ir nuolatinį kompetencijos kėlimą (tobulinimą), taigi, preziumuojama, jog tobulinama teisėjo kompetencija, kai etikos pagrindai jau suformuoti studijuojant teisę ir dirbant kitą teisinį darbą iki teisėją paskiriant į šias pareigas.

Mokymo programų, kuriose įtvirtintos nuostatos, susijusios su teisėjų profesine etika, analizė ir ugdymo tendencijos

Analizuojant Lietuvos teisėjų etikos mokymų diskursą, pažymėtinas faktas, jog teisėjo etikos žinios, atsižvelgiant į procedūrų ypatumus, įsisavinamos šiuose pretendento į teisėjus ir teisėjo karjeros etapuose, kuriuos galima konceptualizuoti į keturias pagrindines grupes (žr. 1 pav.).

1 pav. Lietuvos teisėjų etikos mokymų diskursas (sudaryta autorės, šaltinis – Nacionalinės teismų administracijos informacija)

Manytina, jog tokia teisėjų etikos mokymo sistema yra tikslinga, nes įpareigoja kandidatą į teisėjus įgyti fundamentalių žinių teisėjo etikos klausimais dar iki tampant jam teisėju, o ne tik įvairių teisės šakų – konstitucinės, baudžiamosios, administracinės, civilinės ir kitų šakų žinių ir gebėjimų.

Pretendentų į teisėjus egzaminų programos turinio analizė rodo, jog kandidatui svarbu žinoti konceptualias su teisėju etika ir drausme susijusias nuostatas: pagrindinius teisėjų elgesio principus, jų turinį; profesinės kvalifikacijos kėlimo ypatumus; teisėjų atsakomybės už Teisėjų etikos kodekso pažeidimus ypatumus; teisėjų etikos ir drausmės komisijos veiklos aktualijas; Teisėjų garbės teismo veiklos ypatumus. Taigi, pirmajame etape kandidatuojuojant asmeniui į teisėjo pareigas, jau į jį „investuojamos etikos žinios“ taip užtikrinant poreikį išmanyti konceptualias teisėjo etikos nuostatas. Pretendentų į teisėjus egzaminų komisija kandidato turimas ir profesinės etikos žinias. Prieš kelerius metus papildžius egzaminų programos turinį aktualiomis teisėjų etikos nuostatomis, teisėjo veikloje užtikrinama pirminė pamatinių vertybių realizavimo trajektorija.

Pradėjęs dirbti teisėjas, paraleliai taip pat turi galimybę per praktinį mokymą, organizuojamą teisme, taikyti konkrečias profesinės etikos nuostatas. Taip praktiškai pradedamas formuoti realus teisėjo etiško elgesio modelis. Vadovaujantis Teisėjų mokymo organizavimo taisyklėmis, praktinis mokymas asmenims, pirmą kartą paskirtiems apylinkės teismo teisėjais, organizuojamas iš karto juos paskyrus, ir šis mokymas vyksta pirmiausia ne mažiau kaip tris savaites apylinkės teisme, į kurį paskirtas teisėjas. Po to ne mažiau kaip savaitę – apygardos teisme, kurio veiklos teritorijoje yra šis apylinkės teismas. Taigi, bent keturių savaičių trukmės praktinis mokymas sudaro galimybę formuoti praktišką teisėjo etiško elgesio modelį bendrame

profesionalumo ugdymo kontekste. Be to, praktinio mokymo metu teisėjo etiško elgesio formavimasis lemtas ne tik jo veiklos ypatumų, bet ir paties teisėjo požiūrio į pamatines vertybes bei jo santykio su proceso šalimis, kitais teisėjais, kolegomis. Todėl labai svarbi brandi teisėjo motyvacija doroviškai elgtis.

Tęstinis teisėjų etikos klausimų aktualizavimas taip pat įtvirtintas 2017 metais parengtų bendrųjų gebėjimų lavinimo mokymo programose (žr. 2 lentelę). Atlikta mokymo programų analizė rodo, jog yra septynios pagrindinės mokymo programos, kuriose analizuojamos profesinės etikos, asmeninių ir dalykinių savybių ir gebėjimų ugdymo (stiprinimo) aktualijos. Pažymėtina, jog dėl temų turinio integralumo, tikslinga išskirti ir tokias mokymo programas, kuriose teisėjų etikos klausimai nagrinėjami kompleksiskai ir glaudžiai su kitomis sritimis, pavyzdžiui, šiuolaikine vadyba ar psichologija.

Nagrinėjant šių septynerių mokymų programų turinį, tikslingai buvo identifikuotos 17 temų, turinčių tamprias sąsajas su teisėjų profesinės etikos nuostatomis, asmeninių savybių ir bendrųjų gebėjimų stiprinimu. Pažymėtina, jog pirmą kartą paskyrus teisėją į pareigas, privalomas įvadinio mokymo kursas, kuriame yra įtraukti ir su profesine etika susiję klausimai: teisėjų etika (3 val.), psichologija teisėjo darbe (8 val.), komunikacija teisėjo darbe (2 val.). (žr. 2 lentelę). Mokymas pagal patvirtintą įvadinio mokymo programą paprastai organizuojamas po praktinio mokymo teisme. Išskirtinis šių mokymų bruožas tas, kad teisėjas iki šių mokymų jau turi žinių, gautų jį egzaminuojant apie teisėjų profesinės etikos ypatumus. Šios įvadinio mokymo programos turinio ir numatytos trukmės konkrečiai temai ypatumai leidžia teigti, jog šių mokymų metu dar kartą koncentruotai grįžtama prie žinių apie pamatines vertybes įtvirtinimo teisėjo veiklos kontekste (teisėjų profesinė etika), taip pat į bendrąjį teisėjo etikos žinių bagažą implikuojant psichologijos ir komunikacijos elementus, lemiančius teisėjo elgesį (mandagumas, santūrumas, streso valdymas ir pan.). Tokia mokymų kompozicija leidžia formuoti jau platesnį teisėjo požiūrį į integraliąją etiško elgesio koncepciją, susidaryti pirminį teisėjo etiškos veiklos modelį.

2 lentelė. Lietuvos teisėjų 2017 metų mokymo programų, kuriose buvo nagrinėjamos teisėjų profesinės etikos aktualijos, pristatymas (sudaryta autorės, šaltinis – Nacionalinės teismų administracija).

Eil. Nr.	Temos	Mokymo programa	Tikslinė grupė	Trukmė (val.)	Profesinės etikos kontekstas: kokios savybės ir gebėjimai buvo skatinami/ugdomi/stiprinami
1.	Teisėjų etika	Pirmą kartą paskirtų apylinkių teismų teisėjų įvadinio mokymo programa	Apylinkės teismų teisėjai, paskirti į pareigas	3	Bendras išmanymas apie profesinę etiką ir konceptualias pamatines vertybes teisėjo darbe
2.	Psichologija teisėjo darbe: - psichologiniai veiksniai, darantys įtaką teisėjo darbo efektyvumui - teisėjo darbo streso valdymas - konfliktai teisėjo darbe ir jų valdymas			8	Konstruktyvus bendravimas ir bendradarbiavimas
3.	Komunikacija teisėjo darbe			2	Pagarba žmogui; Pagarba ir lojalumas valstybei; Skaidrumas, viešumas, mandagumas
4.	Teisėjo asmeninio efektyvumo veiksniai: pagrindiniai reikalavimai teisėjo asmenybei, kompetencijoms ir jo santykiams su teismo proceso dalyviais; emocinės kompetencijos samprata. Emocinės kompetencijos ir teisėjo asmeninio efektyvumo ryšys	Teisėjų bendrųjų gebėjimų mokymo programa „Teisėjo emocinė kompetencija ir asmeninis efektyvumas“	Visi teisėjai	1	Konceptualių elgesio, etikos principų suvokimas ir jų praktinis realizavimas tiesioginiame darbe
5.	Emocinės kompetencijos įsivertinimo ir lavinimo modelis			0,5	Adekvatus savęs vertinimas; Savo asmeninių savybių ir bendrųjų gebėjimų identifikavimo lygmuo
6.	Savo emocijų pažinimas ir reguliavimas (teisėjo asmeninis sąmoningumas): emocijų pažinimas, emocijų prigimtis, emocijų poveikis. Tikslingas emocijų panaudojimas.			7,5	Adekvatus savęs vertinimas; Savo asmeninių savybių ir bendrųjų gebėjimų identifikavimo lygmuo
7.	Kitų asmenų pažinimas bei įtaka jiems (teisėjo tarpasmeninis sąmoningumas): kitų žmonių pažinimo priemonės ir informacijos šaltiniai; kitų žmonių suvokimo iškreipimo priežastys; įtaka kitų asmenų emocinei būsenai ir elgesiui. Teisėjų bendravimo su kitais teismo proceso dalyviais atvejų analizė.			5	Konstruktyvus bendravimas ir bendradarbiavimas Mandagumas

Eil. Nr.	Temos	Mokymo programa	Tikslinė grupė	Trukmė (val.)	Profesinės etikos kontekstas: kokios savybės ir gebėjimai buvo skatinami/ugdomi/stiprinami
8.	Kritinės situacijos teismo procese: kritinių situacijų susidarymo priežastys, indikatoriai ir dinamika; kritinių situacijų tipai: pagal intensyvumą, pasireiškimo lygį, apimtį, priežastis ir kt.	Teisėjų bendrųjų gebėjimų mokymo programa „Kritinės situacijos teismo procese: jų psichologija ir valdymas“	Visi teisėjai	1	Konstruktyvus bendravimas Mandagumas
9.	Kritinių situacijų dalyvių emocinės ir elgesio reakcijos			2	Konstruktyvus bendravimas Mandagumas
10.	Kritinių situacijų valdymas. Teisėjo bendravimo kompetencijų kritinėse situacijose lavinimas			9	Konstruktyvus bendravimas Mandagumas
11.	Teisėjų bendravimo su teismo proceso dalyviais problematika ir tikslai	Teisėjų bendrųjų gebėjimų mokymo programa „Teisėjo elgesys su teismo proceso dalyviais“	Visi teisėjai	1	Pagarba žmogui; Padorumas, Mandagumas Konstruktyvus bendravimas
12.	Bendravimo proceso su teismo proceso dalyviais valdymas			11	Pagarba žmogui; Padorumas, Mandagumas Konstruktyvus bendravimas
13.	Teisėjo galimybės nustatyti liudijimų patikimumą: patikimų ir nepatikimų liudijimų atpažinimas; melo psichologija			2	Teisingumas, nešališkumas
14.	Nusikaltimo tyrimo psichologinis poveikis nukentėjusiesiems ir liudytojams	Teisėjų bendrųjų gebėjimų mokymo programa „Psichologinė parama nukentėjusiesiems ir liudytojams teismo procese“	Visi teisėjai	4	Pagarba žmogui, Konstruktyvus bendravimas, Mandagumas
15.	Tinkamas elgesys su nukentėjusiais ir liudytojais teismo procese			5	Pagarba žmogui, Konstruktyvus bendravimas, Mandagumas
16.	Teisėjas ir viešasis kalbėjimas. Teismų sprendimų komentavimas. Simuliacija: teismo sprendimo komentavimas	Teisėjų spaudai mokymo programa „Teismo sprendimų komentavimas pradedantiesiems“	Pradėję dirbti teisėjai	8	Efektyvus komunikavimas
17.	Teisėjo interviu: planas, veiksmas, refleksija. Komunikacija socialinėje erdvėje. Simuliacija: interviu su žiniasklaida	Teisėjų spaudai mokymo programa „teismo sprendimų komentavimas pažengusiesiems“	Turintys patirtį teisėjai	8	Efektyvus komunikavimas

Tęstiniame Lietuvos teisėjų mokymo diskurse identifikuotina specifinių integruotų mokymų, susijusių su teisėjo profesine etika, įvairovė. Teisėjų mokymo programų turinio analizė parodė, jog didelis dėmesys skiriamas vadybiniam bendravimo ir bendradarbiavimo gebėjimams stiprinti. Taigi, vyraujanti mokymų praktika orientuota į konstruktyvaus bendravimo modelio diegimą teisėjo veikloje. Minėtų programų turinio analizė taip pat rodo, jog mokymų metu aktualu nagrinėti klausimus, susijusius su emocinių kompetencijų lavinimu, savęs ir kitų asmenų pažinimo aktualijomis. Vyraujanti mokymų praktika fokusuota į emocinės kompetencijos įsivertinimo ir lavinimo modelio kūrimą.

Kaip trečiąją grandį galima išskirti mokymus apie kritinių situacijų teismo procese identifikavimą bei valdymą ir streso valdymą. Mokymų, skirtų nagrinėti teisėjų profesinės etikos klausimus, diskurse kompleksiskai ugdytini įvairūs teisėjų elgesio principai ir savybės: pagarbos žmogui, teisingumo, nešališkumo, skaidrumo, padarumo, mandagumo, konstruktyvaus bendravimo ir kt. (žr. 2 lentelę). Temų turinio analizė rodo, kad ruošiant teisėjus realizuoti vertybes praktiškai, ryški integrali etikos sąjunga su vadyba, psichologija ir komunikacija. Kita vertus, integraliosios etikos tikslingumas saistytinas ne tik su profesionalumu teisėjo veikloje, bet, kaip pažymi užsienio šalių mokslininkai, ir su siektinu profesinės atsakomybės laipsniu, *pro bono* galimybėmis, taip stiprinant savo viešąją poziciją visuomenėje (Rhode, 2000, 40–42). Teismų 2017 metų veiklos ataskaitoje taip pat pabrėžtinamas teisėjų bendrųjų gebėjimų – psichologijos, kokybės standartų taikymo ir kitų sričių ugdymas, neapsiribojant vien tik specializuotais atskirų teisės sričių mokymais.

2018 metams teisėjams skirtų mokymo programų turinys buvo tobulintinas. Bendras naujai parengtų mokymo programų skaičius padidėjo iki 33. Nagrinėjant su profesine etika susijusias mokymo programų aktualijas, akivaizdu, jog šiam klausimui išlieka sustiprintas dėmesys. Pavyzdžiui, pirmą kartą paskirtų apylinkių teismų teisėjų įvadinio mokymo programoje bendrosios etikos mokymų trukmė pailginta iki 4 val. Kitų su profesine etika susijusių mokymų trukmė – 8–16 val. Naujose temati-kose integraliai su profesinės etikos aktualijomis nagrinėjami vadybos, bendradarbia-vimo, efektyvios komunikacijos, psichologijos klausimai. Parengtos penkios naujos tikslinės teisėjų bendrųjų gebėjimų mokymo programos (8–16 val. trukmės):

- „Savęs ir kitų pažinimas teisėjo darbe: kaip efektyviai dirbti su skirtingo stiliaus žmonėmis (pagal DISC metodiką)“.
- Teisėjų bendrųjų gebėjimų mokymo programa „Teisėjo darbo organizavimas ir laiko planavimas“.
- Teisėjų bendrųjų gebėjimų mokymo programa „Teisėjo komandos formavimas ir bendradarbiavimo stiprinimas“.
- Teisėjų bendrųjų gebėjimų mokymo programa „Darbo kultūra ir įvaizdis teisėjo darbe“.
- Teismų vadovų bendrųjų gebėjimų mokymo programa.

Gretingant naujai parengtų mokymo programų turinį, išlieka tendencija – etikos aktualijas vertinti kaip integraliąją teisėjo veiklos dalį. Būsimų mokymų metu numa-

tyta kompleksiskai analizuoti etikos, psichologijos, vadybos ir kitų sričių klausimus. Išanalizavus 2017 metų teisėjų mokymo programų temų turinį ir pobūdį, taip pat atsižvelgiant į naujai parengtų 2018 metų mokymo programų turinį, išvelgiamos šios teisėjų mokymo programų turinio realizavimo tendencijos: 1. Skiriamas padidintas dėmesys teisėjo emocinės kompetencijos raiškai mokymų metu; 2. Aktualizuojamas savęs pažinimo, kritinių situacijų problemų sprendimai ir streso valdymo dimensijos; 3. Stiprinami komunikaciniai (bendravimo, bendradarbiavimo, komandinio darbo) įrankiai teisėjo veikloje; 4. Diegiami vadybiniai teisėjo darbo organizavimo ir laiko planavimo įrankiai, reikšmingi praktiškai organizuojant teisėjo veiklą.

Siekiant aukštesnio profesionalumo, įvertinant vis stiprėjančią atvirąją jungtį tarp visuomenės ir teismų, atsižvelgiama į nemažą teisėjo darbo krūvį, siekį stiprinti teisėjo motyvaciją ir įvertinus tai, kad šie kriterijai yra aiškiai apibrėžti kaip formalizuoti vertinimo rodikliai bendrojoje teisėjo kompetencijoje, 2018 metais numatyta stiprinti teisėjo vadybinius planavimo ir organizavimo gebėjimus organizuojant mokymus laiko valdymo, planavimo, darbo organizavimo temomis. Emocinės kompetencijos stiprinimo segmentuose išlieka aktualūs savęs pažinimo ir valdymo, taip pat atskirų situacijų valdymo, konstruktyvaus bendravimo ir bendradarbiavimo vadovų veikloje ir lyderystės klausimai.

IŠVADOS

1. Tyrimo rezultatai parodė, jog taikomosios etikos srityje išryškinant vertybių integralumą, Lietuvos teisėjų ugdymo turinys yra nuolat tobulinamas. Tačiau formuojant integralų teisėjo etiškos veiklos modelį, stokojama profesinės etikos jungties tarp teisės studijų ir praktinės teisėjo veiklos. Aukštajame moksle rengiant būsimus teisininkus (taigi ir teisėjus) taikomosios etikos koncepcija įgyvendinama iš dalies. Kai kuriose teisės studijų programose nėra jokių edukacinių įrankių (arba jie labai silpni), padedančių būsimam teisininkui pasirengti praktiškai realizuoti vertybes ateities darbe. Todėl siūlytina įtraukti profesinės etikos discipliną į visas teisininkus rengiančias studijų programas ir studijų procese pradėti formuoti integralų būsimio teisininko etiškos veiklos modelį.
2. Lietuvos teisėjų kompetencijos tobulinimo sistemoje diegiami konstruktyvūs vertybių integralumo edukaciniai įrankiai: profesinės etikos mokymų diskursas saistytinas su keturiais pretendento (teisėjo) karjeros etapais, kuriuose padedama teisėjui pasirengti ir realizuoti praktiškai vertybes: laikant pretendentui į teisėjus egzaminą; praktinio mokymo teisme metu; naujai pirmą kartą paskyrus teisėją įvadinio mokymo metu ir tolesnėje teisėjo karjeroje ugdant bendruosius gebėjimus.
3. Pretendento į teisėjus egzaminavimo metu tikrinamos pretendento bendrosios žinios apie teisėjų profesinę etiką sudaro galimybę pretendentui įgyti konceptualias žinias apie teisėjų etiką ir drausmę. Sistemiškai dalyvaujant

teisėjui praktiniame mokyme teisme ir privalomame įvadinio mokymo kurse palapsniui integruojamos teorinės profesinės etikos, psichologijos ir komunikacijos žinios ir formuojami praktiniai teisėjo etiško elgesio gebėjimai, leidžiantys konstruoti pirminį teisėjo etiškos veiklos modelį.

4. Tęstiniame teisėjo karjeros etape yra nuolat peržiūrimas ir atnaujinamas mokymų turinys. Šiame etape jau taikomi permanentiniai integralūs profesinės etikos mokymai, pasižymintys konkrečių veiksmų, darančių įtaką teisėjo veiklai ir elgesiui, ypatumais; kompleksškai apjungiantys teisėjui būtinus vadybinius, komunikacinius ir psichologinius elementus sutvirtinant realistinį teisėjo etiško elgesio modelį. Tam, kad būtų visas vadybinių elementų segmentas, papildytos laiko valdymo, planavimo, darbo organizavimo temos. Todėl rekomenduotina ateityje organizuoti integralius teisėjų profesinės etikos mokymus taip sustiprinant aksiologijos variaciją praktinėje teismų veikloje.

LITERATŪRA

1. Bangaloro teisėjų elgesio principai. Haga, 2002. <http://www.teismai.lt/Lt/Teismu-Savivalda/Teiseju-Etikos-Ir-Drausmes-Komisija/Apie-Komisija/182> [2017-06-15]
2. Gerst S., Hess G. Professional Skills and Values in Legal Education: The GPS Model. *Valparaiso University Law Review*. 2009, 43, 2, 513–594.
3. Kiršienė J., Szymanski Ch. F. Vertybinių nuostatų ugdymo, rengiant teisininkus universitete, galimybės. *Jurisprudencija*. 2012, 19(4), 1327–1342.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. vasario 20 d. nutarimas byloje Nr. 19 / 05 dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. spalio 4 d. nutarimu Nr. 1568 „Dėl kvalifikacinių aukštojo teisinio išsilavinimo reikalavimų asmenims, norintiems įstatymų nustatyta tvarka eiti teisėjo pareigas, patvirtinimo“ patvirtintų kvalifikacinių aukštojo teisinio išsilavinimo reikalavimų asmenims, norintiems įstatymų nustatyta tvarka eiti teisėjo pareigas, atitikties Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 51 straipsnio 1 daliai (2002 m. sausio 24 d., 2004 m. gegužės 18 d., 2006 m. birželio 1 d. redakcijos), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo pakeitimo įstatymo įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 5 straipsnio 1 daliai.
5. Markey H. T. A Need for Continuing Education in Judicial Ethics. *Symposium on Civility and Judicial Ethics in the 1990s: Professionalism in the Practice of Law*. *Valparaiso University Law Review*. 1994, 28, 2, 647–656.
6. Moliterno J. E. Professional Preparedness: A Comparative Study of Law Graduates' Perceived Readiness for Professional Ethics Issues. *Law and Contemporary Problems*. 1996., 58, 3 & 4, 259–286.
7. Nekrošius V., Simatis R., Vėbraitė V., Brazdeikis A. Pasirengimo nagrinėti civilines bylas teisme įtaka bylai išnagrinėti per protingą laiką. *Teisė*. 2016, 98, 7–15.
8. Palidauskaitė J. Lietuvos viešojo sektoriaus etikos kodeksai ir jų tobulinimo galimybės. *Viešoji politika ir administravimas*, 2010, 31, 21–34.

9. Palidauskaitė J., Didžiulienė R. Viešojo administravimo etikos aspektai Lietuvoje. *Viešoji politika ir administravimas*. 2002, 1, 61–66.
10. Rhode D. L. Legal Education: Professional Interests and Public Values. *Indiana Law Review*. 2000, 1, 34, 23–45.
11. Sharman. J. *Judicial Ethics: Independence, Impartiality, and Integrity*. Inter-American Development Bank, Sustainable Development Department, Governance and Civil Society Division, Washington. 1996.
12. Smalskys V. Darbuotojų rengimas ir kvalifikacijos kėlimas viešojo sektoriaus organizacijose. *Viešoji politika ir administravimas*. 2011, 10, 2, 271–282.
13. Targamadžė V. Vertybės sampratos turinio erdvė ir jos reikšmė asmens gyvenime ir valstybės politikoje. *Logos*. 2017, 90, 99–106
14. Vasiliauskas R. Vertybių ugdymo teoriniai ir praktiniai aspektai. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 2005, 14, 8–17.
15. Vasiljevičienė N., Jakimenko V. Permažstant integralumo vertybę. *Societal Innovations for Global Growth*. 2012, 1(1), 1026–1041.
16. Whitecross R. W. Teaching Legal Professionalism: A Comparative Study Of Teaching Professional Values And Lessons For Legal Education. *Journal of Commonwealth Law and Legal Education*. 2016, 11(1), 23.

Žaneta Navickienė

Preparation of Lithuanian Judges for the Implementation of Practical Values

Abstract

In Axiology, when analyzing the integrity of values, their educational role in various professional fields is emphasized. Recently, the dilemma is highlighted in scientific disputes concerning the practical implementation of values. It is precisely the profession of judge which needs a high level of integrity of values. The high qualification requirements are raised for this profession, as well as special competence and requirements for fostering basic values are foreseen. The analysis of scientific sources revealed that there is a lack of practical understanding of the transformation of these values in the judge's work and the perception and conceptualization of educational tools that could help the judge to constructively prepare for the implementation of fundamental values in practice. Therefore, this research seeks to analyze the discourse of the training of Lithuanian judges as the main educational tool to prepare for the practical implementation of values in the work of the judge. The article consists of two parts. The first part provides an overview of the ethics training of Lithuanian judges in the overall context of the world by assessing the importance of the professional ethics discipline in the context of higher education - law study programs. The second part analyzes the content and peculiarities of ethics training of judges, provides insights on the future trends of this training.

The results of the research showed that when highlighting the integrity of the values in the field of applied ethics, the content of the education of Lithuanian judges is to be improved. In the context of higher education, the concept of applied ethics is being implemented only in part by future lawyers (and hence future judges). In some Lithuanian law study programs there are no educational tools (or they are very weak) that could help to prepare a future lawyer for the practical implementation of values in the future work, while some legal study programs have formed the fundamental knowledge of professional ethics, making it possible to better prepare for the practical implementation of values. Therefore, a professional ethics discipline is offered in all lawyers' training programs.

In the system for improving the competence of Lithuanian judges, permanent constructive tools for the integrity of values are introduced: the discourse of professional ethics training is bound to four career stages of the candidate (judge), which helps the judge to prepare for the practical implementation of values and to implement them: in order to pass the exam of the candidate to the judges; during the practical training at court; during the new appointment of a judge for the first time during the introductory training and during the subsequent career of a judge in the course of developing / strengthening the general competences. The topics of management, planning, organization of work are relevant for a complete segment of management elements.

Žaneta Navickienė, doc., Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Policijos veiklos katedra.

El. paštas: zaneta.navickiene@mruni.eu

Žaneta Navickienė, assoc prof., Mykolas Romeris university, Public Security Faculty, Department of Police Activities.

E-mail: zaneta.navickiene@mruni.eu